

ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΔΙΑΣΦΑΛΙΖΟΥΝ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΕΚΔΡΟΜΙΣΜΟ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

Αγησίλαος Οικονόμου

Δρ. ΕΜΠ, Περιβαλλοντολόγος

aghs@mail.ntua.gr

Γεώργιος Καραγιάννης

ΠΜΣ Βιώσιμη Ανάπτυξη, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

georgkar87@yahoo.com

Ρόϊδω Μητούλα

Καθηγήτρια, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

mitoula@hua.gr

Περίληψη

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας είναι να διερευνηθούν οι προσδιοριστικοί παράγοντες που διασφαλίζουν τον τουριστικό εκδρομισμό στην πόλη της Βέροιας. Ως μελέτη περίπτωσης επιλέγονται τρεις διεθνείς και εθνικοί πολιτιστικοί πόροι: ο αρχαιολογικός χώρος της Βεργίνας, το Βήμα του Αποστόλου Παύλου και ο Ναός της Παναγίας Σουμελά.

Στόχος και βασικά ερωτήματα της έρευνας είναι να διερευνηθεί η επισκεψιμότητα των εκδρομέων - τουριστών σε αυτούς του χώρους και εάν αυτοί αποτελούν παράγοντες που συμβάλουν στην ανάπτυξη του τουριστικού εκδρομισμού στην περιοχή.

Αρχικά επιχειρείται η χαρτογράφηση της ιστορικής, πολιτιστικής και θρησκευτικής επισκεψιμότητας της πόλης και της ευρύτερης περιοχής της, καθώς και η σκιαγράφηση της πολιτιστικής της κληρονομιάς. Αποσαφηνίζονται οι πολιτιστικές έννοιες και αναλύονται τα γεωγραφικά δεδομένα που είναι απαραίτητα, για την πραγματοποίηση τουριστικών εκδρομών, στα τρία αυτά «τοπικά εμβληματικά μνημεία - σύμβολα».

Για τις ανάγκες της εργασίας διενεργήθηκε επιτόπια έρευνα με ερωτηματολόγια, τα οποία συγκεντρώθηκαν επί τόπου σε καταλύματα και επιχειρήσεις εστίασης στη Βέροια, κατά την περίοδο των μηνών Ιουλίου - Αυγούστου 2022. Τα αποτελέσματα που προέκυψαν από τη στατιστική ανάλυση απαντούν στα αρχικά ερωτήματα και τους προβληματισμούς, της εργασίας.

Βασικό συμπέρασμα τόσο του θεωρητικού, όσο και του εμπειρικού μέρους της έρευνας είναι ότι ο αρχαιολογικός χώρος της Βεργίνας, το βήμα του Αποστόλου Παύλου και η Παναγία Σουμελά αποτελούν παράγοντα ανάπτυξης ιστορικού - πολιτιστικού εκδρομισμού της ευρύτερης περιοχής της πόλης της Βέροιας και δημιουργούν, ταυτόχρονα συντελεστή ενδογενούς ανάπτυξης, με ευκαιρίες επιχειρηματικής δραστηριότητας και απασχόλησης.

Λέξεις κλειδιά: Τουρισμός, τουριστικός εκδρομισμός, Βέροια

Εισαγωγή

Ο Εκδρομικός τουρισμός, περικλείει ένα ολόκληρο φάσμα οργανωμένων ομάδων, όπου τα μέλη τους, έχουν ως κοινό γνώρισμα την αγάπη για τη φύση και τον πολιτισμό. Πρόκειται για τους προδρόμους του φυσικού και πολιτιστικού τουριστικού εκδρομισμού (Καραμέρης, 1998). Η έννοια του πολιτιστικού τουριστικού εκδρομισμού, είναι σύνθετη και ταυτόχρονα

επίκαιρη, ιδιαίτερα στη σημερινή εποχή. Ως πολιτιστικός τουριστικός εκδρομισμός, μπορεί να χαρακτηριστεί η γνωριμία της ιστορικής, καλλιτεχνικής και πνευματικής κληρονομιάς, καθώς και της πολιτιστικής δημιουργίας μιας περιοχής υποδοχής τουριστικού ρεύματος. Στο ζήτημα του πολιτιστικού τουρισμού εμπλέκεται επίσης η έννοια της εκπαίδευσης, δηλαδή της ευρύτερης ικανοποίησης της παιδείας του εκδρομέα - επισκέπτη, με βάση τα εκθέματα με τα οποία έρχεται σε επαφή (Καλλιγιάς, 2022). Στα εκθέματα περιλαμβάνονται και περιοχές με θρησκευτικά κειμήλια και πλούσιο ιστορικό θρησκευτικό παρελθόν, οι οποίες χαρακτηρίζονται από αυξημένη κίνηση, τουριστών - εκδρομέων.

Ταυτόχρονα, ως «πολιτιστικό περιβάλλον» ορίζεται το σύνολο των υλικών και πνευματικών δημιουργημάτων του ανθρώπου, σε μια ορισμένη χώρα ή σε ορισμένη εποχή. Στο πολιτιστικό περιβάλλον περιλαμβάνονται μνημεία, αρχαία και νεότερα, ακίνητα και κινητά και αρχαιολογικοί χώροι. Επίσης, περιλαμβάνεται και η άυλη πολιτιστική κληρονομιά, η οποία εκφράζεται με αναπαραστάσεις, ήθη, έθιμα, γνώσεις και τεχνικές, όπως και εργαλεία, αντικείμενα, χειροτεχνήματα και πολιτιστικοί χώροι που συνδέονται με αυτές και με τις οποίες οι κοινότητες και οι ομάδες ατόμων τους, αποτελούν μέρος της πολιτιστικής τους κληρονομιάς.

Η άυλη πολιτιστική κληρονομιά, που μεταβιβάζεται από γενιά σε γενιά, αναδημιουργείται συνεχώς από κοινότητες και ομάδες, σε συνάρτηση με το περιβάλλον τους, την αλληλεπίδραση τους, με τη φύση και την ιστορία τους. Με τον τρόπο αυτό, δημιουργείται μεταξύ τους η αίσθηση της ταυτότητας και συνέχειας, συμβάλλοντας στην προώθηση του σεβασμού της πολιτιστικής πολυμορφίας και της ανθρώπινης δημιουργικότητας (Μητούλα, Καλδής, 2018).

Ο «πολιτισμόφιλος εκδρομέας-τουρίστας» ταξιδεύει από τόπο σε τόπο, για να καλύψει το κενό που του προκαλεί, η καθημερινή του ζωή, η οποία πολλές φορές στερείται από μόνιμα και ουσιαστικά ενδιαφέροντα», όπως χαρακτηριστικά είπε το 1978 ο αείμνηστος Μανώλης Ανδρόνικος, καθηγητής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θράκης. Με τα λόγια αυτά ο καθηγητής θέλησε να δείξει, ότι ο καθένας πρέπει και μπορεί επισκεφθεί αξιοθέατα, αλλά και να βρεθεί σε τόπους με ιδιαίτερο πολιτιστικό ενδιαφέρον, να απολαύσει δηλαδή, σε μια άλλη κλίμακα την ποιότητα, τις ιστορικές μνήμες, τα πολιτιστικά αποθέματα και τις προσκνηματικές ανησυχίες του.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια στροφή των τουριστών, προς νέες εναλλακτικές μορφές εκδρομισμού ή τουρισμού όπως τον ιστορικό, πολιτιστικό, εκπαιδευτικό, προσκνηματικό κ.ά. Οι υπόψη μορφές εναλλακτικού τουρισμού σέβονται το περιβάλλον και περιφρουρούν την πολιτιστική κληρονομιά της περιοχής υποδοχής του τουριστικού ρεύματος (Καραγιάννης, Έξαρχος, 2006). Οι τουρίστες - εκδρομείς επιδιώκουν με τις τουριστικές εκδρομές - περιηγήσεις τους τη διακοπή από την καθημερινότητα τους, μέσα στη μικρή ή μεγάλη διάρκεια του ελεύθερου χρόνου τους. Ταυτόχρονα, οι κλιματικές συνθήκες θεωρούνται βασικές προϋποθέσεις, που λαμβάνονται σοβαρά υπόψη, κυρίως από τα γραφεία ταξιδιών, που αναλαμβάνουν το ρόλο τους ως επιχειρήσεις, για τη διαμεσολάβηση και παροχή υπηρεσιών στα τουριστικά-εκδρομικά ταξίδια (Κοκκώσης, Τσάρτας, 2001).

Στα πλαίσια του εναλλακτικού τουρισμού ανοίχτηκαν και οι πύλες λαών και θρησκευτικών ναών και μοναστηριών, γκρεμίστηκαν οι μεσότοιχοι του χωρισμού, παραμερίστηκαν τα παραπετάσματα της πολιτιστικής απομόνωσης. Σήμερα, δεν υπάρχει πλέον χώρος απροσπέλαστος. Όσον αφορά στον προσκνηματικό τουρισμό, οι Ευρωπαϊκές χώρες προπορεύτηκαν, αν και αρχικά προβληματίστηκαν και πειραματίστηκαν, αλλά τελικά απέκτησαν χρήσιμη πείρα πάνω σε αυτά τα θέματα (Λαγός, 2005). Ο Ελλαδικός χώρος που είναι μια πνευματική περιοχή συντηρητικότητας, καλλιεργημένης όμως από την ορθόδοξη παράδοση και την αρμονική μαρτυρία του Ελληνικού μέτρου, δημιούργησε τις συνθήκες

εκείνες για την ανάπτυξη του προσκυνηματικού τουρισμού. Σήμερα, είναι πολλοί οι χώροι εκείνοι στην Ελλάδα που φιλοξενούν Άγια Λείψανα, θαυματουργές εικόνες και θρησκευτικούς ναούς και που δέχονται προσκυνηματικούς τουρίστες (Οικονόμου, Καραγιάννης, 2022).

Μια τέτοια περίπτωση είναι και η περιοχή έρευνας, η Βέροια. Χαρακτηριστικό είναι ότι στην πόλη της Βέροιας υπάρχουν 72 ναοί (www.veria.gr/). Η ύπαρξη αυτών των ναών, παρακινεί τους προσκυνηματικούς εκδρομείς, να κατανοήσουν αυτό το μεγάλο θρησκευτικό απόθεμα μέσω του προσκυνηματικού τουρισμού. Το απόθεμα αυτό απευθύνεται σε κοινό με υψηλό μορφωτικό επίπεδο, που επικεντρώνεται στην επίσκεψη θρησκευτικών χώρων και διαφόρων εγκαταστάσεων θρησκευτικών μνημείων. Οι επισκέπτες αυτού του τύπου επιδιώκουν την εμπάθυνση σε όλα τα στοιχεία του θρησκευτικού πλούτου του παρελθόντος και του παρόντος του τόπου υποδοχής (Βενετσανοπούλου, 2006).

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, επιλέχθηκαν οι δύο περιοχές έρευνας της πόλης της Βέροιας: η Παναγία Σουμελά και το Βήμα του Αποστόλου Παύλου. Όμως, δεδομένου ότι σε απόσταση μόλις 12,6 χιλιομέτρων από τη Βέροια βρίσκεται ο διεθνούς ενδιαφέροντος αρχαιολογικός χώρος της Βεργίνας, εντάχθηκε και αυτός στους στόχους της παρούσας έρευνας. Επισημαίνεται ότι οι τρεις αυτές περιοχές: ο αρχαιολογικός χώρος της Βεργίνας, η Παναγία Σουμελά και το Βήμα του Αποστόλου Παύλου, αποτελούν κατά την άποψή μας, σημαντικούς πόλους έλξης και επισκεψιμότητας των τουριστών. Η διαφύλαξη και προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς των μνημείων αυτών σχετίζεται και με την προβολή και ανάδειξη της τοπικής πολιτιστικής κληρονομιάς και επομένως συνδέεται με την τοπική ανάπτυξη.

Περιγραφή της ευρύτερης περιοχής έρευνας

Η Περιφερειακή Ενότητα της Ημαθίας ανήκει διοικητικά στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας, έχει πρωτεύουσα τη Βέροια και διαιρείται σε 12 δήμους. Η έκταση της είναι 1.701 τετραγωνικά χιλιόμετρα και ο πληθυσμός της ανέρχεται στους 130.026 κατοίκους σύμφωνα με την απογραφή του 2021. Σημειώνεται ότι ο πληθυσμός της μειώθηκε κατά 10549 άτομα την τελευταία δεκαετία, σε σχέση με το 2011 (ΕΣΥΕ 2021).

Η Περιφερειακή Ενότητα της Ημαθίας συνορεύει βόρεια με την Περιφερειακή Ενότητα Πέλλας, ανατολικά με τη Θεσσαλονίκη, νοτιοανατολικά με την Περιφερειακή Ενότητα Πιερίας και νοτιοδυτικά με την Περιφερειακή Ενότητα Κοζάνης. Είναι μία από τις αρχαιότερες κατοικημένες περιοχές του ελληνικού χώρου και το όνομά της σημαίνει «αμμώδης περιοχή». Αποτελεί έως σήμερα σημαντικό κέντρο της Μακεδονίας, με ενδιαφέρουσα ιστορία, πλούσια πολιτιστική παράδοση και αξιόλογους αρχαιολογικούς χώρους. Ανθρώπινες εγκαταστάσεις άρχισαν να εμφανίζονται στην περιοχή από τα προϊστορικά χρόνια, ενώ στα όριά της βρίσκεται ένας από τους παλαιότερους νεολιθικούς οικισμούς της Ευρώπης, η Νέα Νικομήδεια.

Παράλληλα, η Περιφερειακή Ενότητα της Ημαθίας έχει πλούσιο φυσικό περιβάλλον, το οποίο δημιουργεί και περαιτέρω ερείσματα επισκεψιμότητας. Εντός των ορίων της βρίσκεται το βουνό Βέρμιο ύψους 2.052 μ. και οι ποταμοί Αλιάκμονας μήκους 297 χλμ., Λουδίας μήκους 60 χλμ. και ο Τριπόταμος μήκους 20χλμ.

Από το βιοκλιματικό χάρτη της περιοχής, προκύπτει ότι το κλίμα είναι ηπειρωτικό. Οι χειμώνες είναι ψυχροί και παρατηρούνται βόρειοι άνεμοι, ενώ το καλοκαίρι είναι θερμό στα πεδινά και δροσερό στα χωριά με υψηλό υψόμετρο. Η θερμοκρασία του αέρα αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες που επηρεάζουν την οριζόντια και κατακόρυφη εξάπλωση, τόσο των φυτικών ειδών όσο και της βλάστησης. Η απόλυτη μέγιστη

θερμοκρασία είναι 42,2°C και απόλυτη ελάχιστη -16,8 °C. Ο ψυχρότερος μήνας είναι ο Ιανουάριος και οι θερμότεροι μήνες είναι ο Ιούλιος και ο Αύγουστος (Γερακάκη, 2010).

Όσον αφορά στην πρόσβαση, μπορεί να γίνει με τη χρήση αυτοκινήτου μέσω του υπάρχοντος οδικού δικτύου, από τον οδικό άξονα της Εγνατίας οδού που συνδέει τη Θεσσαλονίκη με τη Βέροια και τη Δυτική Μακεδονία και το επαρχιακό δίκτυο Νάουσας - Βέροιας - Αλεξάνδρειας - Θεσσαλονίκης και Βέροιας - Νάουσας - Έδεσσας. Στην περιοχή λειτουργούν τρεις σταθμοί ΟΣΕ στη Βέροια, τη Νάουσα και το Πλατύ. Στον τομέα της υγείας λειτουργούν 2 νοσοκομεία, 1 κέντρο υγείας και 18 περιφερειακά ιατρεία.

Όσον αφορά στις υποδομές και τις παρεχόμενες υπηρεσίες στον τουρισμό, στην περιοχή λειτουργούν 3 χιονοδρομικά κέντρα (Σέλι, 3-5 Πηγάδια, Χρυσό Ελάφι), δύο ορειβατικά καταφύγια στις θέσεις «Μπαλκόνι» και «Μουντάκη», χώροι γαστρονομικών δραστηριοτήτων, αεραθλητικό κέντρο στη Βέροια, καταλύματα διαφόρων τύπων και τάξεων, αγροτουριστικές μονάδες και παραδοσιακοί ξενώνες, κέντρα εστίασης και αναψυχής, μουσεία και άλλοι πολιτιστικοί χώροι, γραφεία γενικού και εναλλακτικού τουρισμού, επιχειρήσεις ενοικίασης αυτοκινήτων, μοτοσυκλετών, συνεδριακοί χώροι, εμπορικά καταστήματα κ.ά. (www.veria.gr/).

Ιστορικό - πολιτιστικό παρελθόν της πόλης της Βέροιας

Γνωστή από την κλασική εποχή, η πόλη της Βέροιας μεγάλωσε στις ελληνιστικές και ρωμαϊκές εποχές. Ο Απόστολος Παύλος και ο Σίλας κήρυξαν τη χριστιανική διδασκαλία στη Βέροια και μέχρι και σήμερα σώζεται το γνωστό «Βήμα του Αποστόλου Παύλου». Η σπουδαιότερη και ενδοξότερη εποχή του παρελθόντος της Βέροιας είναι αυτή των ελληνιστικών χρόνων και συγκεκριμένα η διάρκεια της βασιλείας της τελευταίας δυναστείας των Μακεδόνων, των Αντιγονιδών. Κατά μία εκδοχή, η Βέροια πρωτοέγινε έδρα του «Κοινού των Μακεδόνων», είχε Βουλή, έκοβε δικό της νόμισμα, ενώ στην περιοχή γινόταν και αθλητικοί αγώνες, που ονομάζονταν «Ολύμπια» ή και «Αλεξάνδρεια», προς τιμήν του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Η παρακμή της πόλης άρχισε κατά τους πρώτους Βυζαντινούς χρόνους, λόγω των επιδρομών των σλαβικών φύλων.

Κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας στην πόλη εγκαταστάθηκαν μουσουλμάνοι και εβραίοι. Ταυτόχρονα και ειδικά το 17ο και 18ο αιώνα δημιουργήθηκε ελληνική αστική τάξη, λόγω της ύπαρξης εμπορών στην περιοχή. Το 1822 έγινε η εξέγερση της πόλης εναντίον του τουρκικού ζυγού. Απελευθερώθηκε από τον ελληνικό στρατό στις 16 Οκτωβρίου του 1912 και το 1946 η Βέροια κηρύχθηκε πρωτεύουσα της Ημαθίας (Μπριλάκης, 1976).

Εκτός από τη μακρά ιστορία και τις φυσικές ομορφιές της, η Βέροια διακρίνεται και για την έντονη πολιτιστική και πνευματική της δραστηριότητα. Στην πόλη λαμβάνουν χώρα αξιόλογα πολιτιστικά δρώμενα, όπως η Πανελλήνια Συνάντηση των Δημοτικών Περιφερειακών Θεάτρων της Χώρας, το Πανελλήνιο Φεστιβάλ Ερασιτεχνικών Θεάτρων, ο Πανελλήνιος Διαγωνισμός Κιθάρας, τα Ημαθιώτικα, κ.ά. Θεατρικές παραστάσεις, χορευτικές εκδηλώσεις, εκθέσεις, συναυλίες και συνέδρια συμπληρώνουν την πλούσια πολιτιστική ζωή της πόλης (Κολτσιδάς, 2012).

Σύντομη αναφορά των τριών υπό διερεύνηση περιοχών

Το βήμα του Αποστόλου Παύλου. Ο Απόστολος των Εθνών Παύλος και οι συνοδεύοντες αυτού Σίλας και Τιμόθεος έτυχαν καλής υποδοχής εκ μέρους των πολιτών της Βέροιας οι οποίοι: «έτεινον ευήκοον ους εις το κήρυγμα του Παύλου και προθύμως το εδέχοντο». Έτσι, η Βέροια κατέστη μια από τις αρχαιότερες έδρες επισκόπου της Ελλάδος. Το πότε ακριβώς

επισκέφθηκε ο Απόστολος Παύλος τη Βέροια δεν είναι απολύτως εξακριβωμένο. Πάντως, η άφιξή του εκεί τοποθετείται μεταξύ του 44-60 μ.Χ., με πλέον πιθανότερο χρόνο το 54 μ.Χ. Ο συγκεκριμένος χώρος όπου δίδαξε, βρίσκεται στο κέντρο της πόλης της Βέροιας.

Χάρτης 1: Η περιοχή Έρευνας

Πηγή: Αγησίλαος Οικονόμου (2022), Επίσημα στοιχεία υπόβαθρου από το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας

Ιερός Ναός της Παναγίας. Στις πλαγιές του Βερμίου, κοντά στο χωριό Καστανιά, βρίσκονται οι εγκαταστάσεις του Ιερού Προσκυνηματος της Παναγίας Σουμελά. Πρόκειται για μια προσπάθεια αναβίωσης της περίφημης ομώνυμης μονής, τα ερείπια της οποίας σώζονται στο όρος Μελά, κοντά στην Τραπεζούντα του Πόντου. Το προσκύνημα είναι πανελλήνιας ακτινοβολίας και πλήθη πιστών περνούν για να προσκυνήσουν τη θαυματουργή εικόνα που υπάρχει εκεί, η οποία κατά την παράδοση είναι έργο του Ευαγγελιστή Λουκά (το παραπάνω παράθεμα είναι από τα κείμενα του μακαριστού προέδρου του Ιδρύματος “Παναγία Σουμελά”, Παναγιώτη Τανιμανίδη). Η χιλιομετρική απόσταση από τη Βέροια είναι 20.53 χιλιόμετρα και ο εκτιμώμενος χρόνος - χρονοαπόσταση είναι 23 λεπτά.

Η Βεργίνα [Αιγ(ε)αί]. Το 1938 ξεκίνησαν οι ανασκαφές στην περιοχή της Βεργίνας και αφού διακόπηκαν για κάποια χρόνια, συνεχίστηκαν από το 1959 έως το 1974 από τους καθηγητές Ανδρόνικο και Μπακαλάκη. Μέσα από την ανακάλυψη των βασιλικών τάφων στην περιοχή, ο αείμνηστος Ανδρόνικος επισήμανε: “έχουμε επιγραφική μαρτυρία ...πώς στα τέλη του 5ου

αίωνα π.Χ. οι Μακεδόνες που ζούσαν στην πρώτη πρωτεύουσα του Μακεδονικού βασιλείου... είχαν ελληνικά ονόματα.” Για την ευρύτερη περιοχή, το ανάκτορο, το ιστορικό πλαίσιο και κυρίως για τους βασιλικούς τάφους, υπάρχει φωτογραφικό υλικό που άφησε ο Αείμνηστος Ανδρόνικος. Ο υπόψη αρχαιολογικός χώρος, εξελίχθηκε σε διεθνούς ενδιαφέροντος πόλο επισκεψιμότητας και οι επισκέπτες του πολύ συχνά συνδυάζουν την επίσκεψη τους με την πόλη της Βέροιας. Η χιλιομετρική απόσταση της Βεργίνας από τη Βέροια είναι 12.6 χιλιόμετρα, και ο εκτιμώμενος χρόνος - χρονοαπόσταση 14 λεπτά.

Η Έρευνα

Για τις ανάγκες της εργασίας διενεργήθηκε επιτόπια έρευνα με ερωτηματολόγια, τα οποία συγκεντρώθηκαν επί τόπου σε καταλύματα και επιχειρήσεις εστίασης στην πόλη της Βέροιας, κατά την περίοδο των μηνών Ιουλίου - Αυγούστου 2022.

Βασικό ερώτημα της έρευνας είναι εάν ο αρχαιολογικός χώρος της Βεργίνας, το Βήμα του Αποστόλου Παύλου και η Παναγία Σουμελά, αποτελούν παράγοντα ανάπτυξης ιστορικού - πολιτιστικού εκδρομισμού της ευρύτερης περιοχής και εάν ταυτόχρονα δημιουργούν συντελεστή ενδογενούς ανάπτυξης, με ευκαιρίες επιχειρηματικής δραστηριότητας και απασχόλησης.

Η διερεύνηση των τριών εμβληματικών προαναφερθέντων μνημείων, πραγματοποιείται μέσα από την ανάλυση των επιμέρους συνιστωσών. Δηλαδή τη χρονική διάρκεια της έρευνας, τις περιοχές πραγματοποίησης της έρευνας, τον πληθυσμό του δείγματος, την τεχνική συλλογή των στοιχείων, το μεθοδολογικό υπόβαθρο που χρησιμοποιήθηκε για τη διεξαγωγή της έρευνας και τη μέθοδο ανάλυσης των ερωτηματολογίων που είναι το SPSS.

Από την έρευνα συγκεντρώθηκαν 243 ερωτηματολόγια. Το δείγμα ήταν όλοι εκδρομείς. Η διανομή και συγκέντρωση των ερωτηματολογίων έγινε δια ζώσεις και βασίστηκε στην τυχαία δειγματοληψία, καθώς τα ερωτηματολόγια ήταν ανώνυμα. Οι ερωτώμενοι ήταν άτομα που μόλις είχαν επισκεφθεί τις τρεις περιοχές έρευνας. Κατά τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου έγιναν και προφορικές συζητήσεις και κρατήθηκαν σημειώσεις για σοβαρές και χρήσιμες για τους ερευνητές επισημάνσεις των εκδρομέων.

Ο τύπος για τον προσδιορισμό του ελάχιστου μεγέθους δείγματος που απαιτείται για έναν δεδομένο πληθυσμό είναι ο ακόλουθος:

$$S = \frac{z^2 \times p \times (1-p)}{e^2} \div \left(1 + \frac{z^2 \times p \times (1-p)}{e^2 N} \right)$$

Όπου το:

S = Ελάχιστο μέγεθος δείγματος που πρέπει να ερευνηθεί λαμβάνοντας υπόψη τις εισροές.

N = Συνολικό μέγεθος πληθυσμού. Αυτό είναι το μέγεθος του τμήματος ή του πληθυσμού που θέλουμε να αξιολογήσουμε.

e = Περιθώριο σφάλματος. Κάθε φορά που δοκιμάζεται ένας πληθυσμός, θα υπάρχει περιθώριο σφάλματος στα αποτελέσματα.

z = Το ποσοστό εμπιστοσύνης μεταφράζεται στη βαθμολογία z, ο αριθμός των τυπικών αποκλίσεων σε μια δεδομένη αναλογία είναι μακριά από το μέσο όρο.

p = Τυπική απόκλιση (στην περίπτωση αυτή 0.5%).

Αντικαθιστώντας όπου N= 314 όπου e= 0,03; όπου p= 0,005 και z=0,8289 καταλήγουμε στο μέγεθος 243 ατόμων (<https://el.martech.zone/survey-sample-size-calculator/>)

Παρουσίαση μέρους της περιγραφικής στατιστικής και σχολιασμός των ευρημάτων της έρευνας

Γενική εικόνα της Έρευνας: Αρχικά, η προσέγγιση των ερωτώμενων είχε κάποιες δυσκολίες, αφού εκφράζονταν καχυποψία από αυτούς. Στη συνέχεια, γινόταν πολλή φιλική και εύκολη, κυρίως όταν αναφερόμασταν στους κύριους προβληματισμούς της έρευνας. Δηλαδή, στο κριτήριο προσδιορισμού της επίσκεψης, το βαθμό ενδιαφέροντος της επίσκεψης, το βαθμό συμμετοχής και κυρίως τη βαρύτητα της επίσκεψης στις τρεις περιοχές.

Όσον αφορά στα δημογραφικά χαρακτηριστικά, το 53% του δείγματος ήταν άνδρες και το 47% ήταν γυναίκες (βλ.Σχήμα 1). Ηλικιακά, το 13% ανήκαν στην ηλικιακή ομάδα 18-25, το 20% στην ηλικιακή ομάδα 26-35, το 33% στην ηλικιακή ομάδα 36-45 και το 34% στην ηλικιακή ομάδα 55 ετών και άνω (βλ.Σχήμα 2).

Σχεδόν το σύνολο των επισκεπτών, ανεξάρτητα από το φύλο, την ηλικία και τον τόπο διαμονής τους, θεωρούν τα συγκεκριμένα εμβληματικά μνημεία σημαντικό πόλο έλξης για την πόλη της Βέροιας και το Νομό Ημαθίας.

Διακρίθηκαν δύο κατηγορίες εκδρομέων- επισκεπτών: Αυτοί που έρχονται για επίσκεψη για λίγες ώρες διασκέδασης (για καφέ ή για φαγητό) και αυτοί που μένουν 1-2 μέρες, συνδυάζοντας την επίσκεψη και με άλλες εκδρομές σε διάφορες περιοχές, του Νομού Ημαθίας (βλ.Σχήμα 4).

Τα τρία εμβληματικά μνημεία του εκδρομισμού, αναμφισβήτητα έχουν ισχυρότατους ιστορικούς, πολιτιστικούς και προσκυνηματικούς λόγους επισκεψιμότητας. Όμως, όπως παρατηρήθηκε και από τις προφορικές συζητήσεις που κάναμε με όσους ανταποκρίθηκαν στο ανώνυμο ερωτηματολόγιο, φάνηκε ότι οι δυο ομάδες εκδρομέων, έχουν σαφώς διαφορετικά χαρακτηριστικά και απαιτήσεις ως προς τον τόπο προτίμησης, τον τρόπο ενημέρωσης και για τη χρονική διάρκεια παραμονής τους στην πόλη της Βέροιας.

Επίσης, όπως επεσήμαναν και προφορικά οι εκδρομείς-επισκέπτες με μόνιμη κατοικία το κοντινό αστικό κέντρο της Θεσσαλονίκης (βλ.Σχήμα 3), πληροφορήθηκαν για τα εμβληματικά μνημεία της περιοχής κυρίως από κάποιο γνωστό άτομο και λιγότερο από περιοδικά ή έντυπα (βλ.Σχήμα 6).

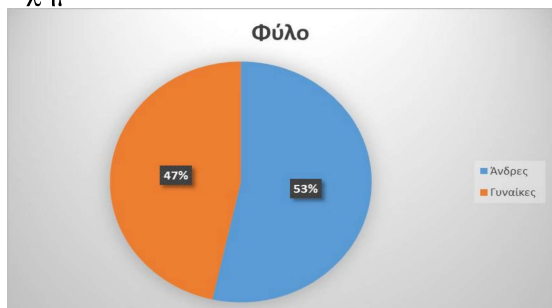
Ταυτόχρονα, ένα μεγάλο ποσοστό του δείγματος συνδυάζει την επίσκεψη στις τρεις εμβληματικές περιοχές, με στόχο να μένει συνήθως λίγες ώρες στη Βέροια, στα πλαίσια μιας ημερήσιας εκδρομής ή ολιγόωρης βόλτας. Ένα άλλο ποσοστό έρχεται στη Βέροια έχοντας πληροφορηθεί από τα έντυπα και τα φυλλάδια. Οι επισκέπτες αυτοί μένουν συνήθως μερικές μέρες, επισκέπτονται και άλλες περιοχές του Νομού Ημαθίας και συνήθως διαμένουν σε ξενοδοχεία της πόλης της Βέροιας (βλ.Σχήμα 5).

Η βασική ενημέρωση/διαφήμιση των επισκεπτών για την περιοχή έρευνας προέρχεται από κάποιο γνωστό άτομο (63%), πράγμα που αποδεικνύει τα θετικά συναισθήματα που αφήνει η περιοχή στους επισκέπτες της (έκπληξη 32%, περιέργεια 33%, θαυμασμός 35%) (βλ.Σχήμα 9). Επίσης, σε ερώτηση αν άξιζε ο κόπος της εκδρομής τους, η συντριπτική πλειοψηφία (98%) απάντησε θετικά (βλ.Σχήμα 7). Η ροή των πολιτισμόφιλων- εκδρομέων, θα ήταν, ίσως, μεγαλύτερη και πιθανά πιο οργανωμένη, αν οι φορείς της περιοχής προωθούσαν πιο επιθετικά διαφημιστικά, με έντυπα και ηλεκτρονικά μέσα τις υπόψη τρεις περιοχές έρευνας (βλ.Σχήμα 8).

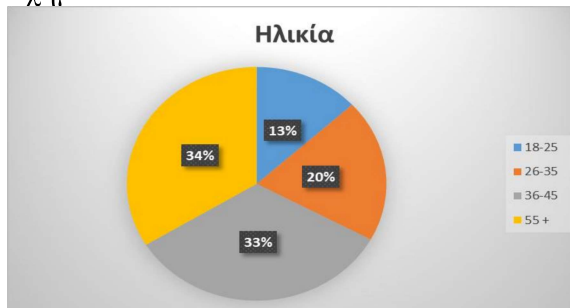
Από τα αποτελέσματα της έρευνας προκύπτει το συμπέρασμα ότι η πόλη της Βέροιας είναι ιδιαίτερα αγαπητή στους επισκέπτες της, αφού οι επαναλαμβανόμενοι επισκέπτες της πόλης (60%) αποτελούν πολύ υψηλό ποσοστό (βλ.Σχήμα 10). Ταυτόχρονα, ένα μεγάλο ποσοστό αυτών (70%) σκοπεύουν να επισκεφτούν ξανά, ένα τουλάχιστο από τα τρία εμβληματικά μνημεία (βλ.Σχήμα 11). Επομένως, ο αρχαιολογικός χώρος της Βεργίνας, το

Βήμα του Αποστόλου Παύλου και η Παναγία Σουμελά, αποτελούν σημαντικό πόλο έλξης, για την πόλη της Βέροιας, αλλά και για την ευρύτερη περιοχή της Ημαθίας.

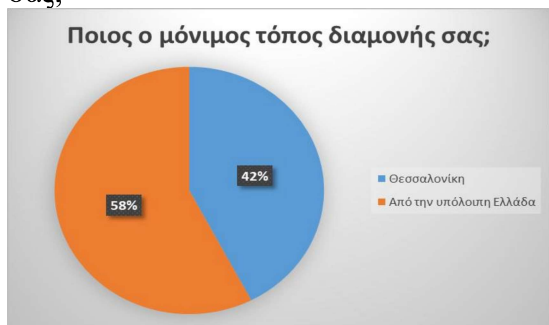
Σχήμα 1. Φύλο

Σχήμα 2. Ηλικία

Σχήμα 3. Ποιος ο μόνιμος τόπος διαμονής σας;

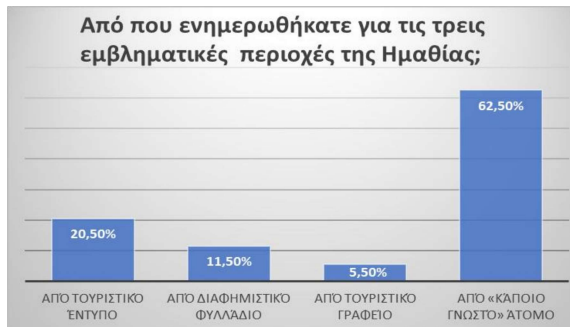
Σχήμα 4. Ποια είναι η χρονική διάρκεια παραμονής σας στην περιοχή της Βέροιας;

Σχήμα 5. Θα επισκεφθείτε και άλλους ιστορικούς, πολιτιστικούς, θρησκευτικούς χώρους;

Σχήμα 6. Από που ενημερωθήκατε για τις τρεις εμβληματικές περιοχές της Ημαθίας;

Σχήμα 7. Άξιζε ο κόπος της εκδρομής σας;

Σχήμα 8. Από που είχατε επιπλέον ενημέρωση για τις τρεις εμβληματικές περιοχές της Ημαθίας;

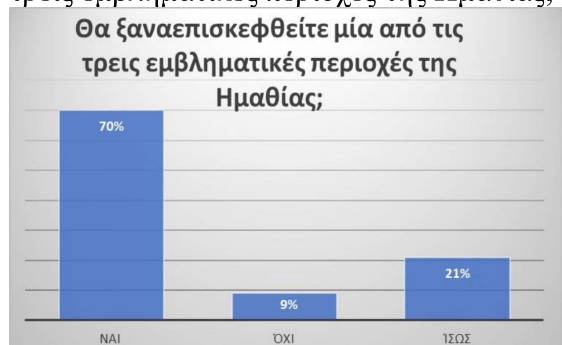
Σχήμα 9. Τι αισθανθήκατε όταν επισκεφθήκατε τις τρεις εμβληματικές περιοχές της Ημαθίας;

Σχήμα 10. Έχετε ξαναεπισκεφθεί τις τρεις αυτές εμβληματικές περιοχές στο παρελθόν;

Σχήμα 11. Θα ξαναεπισκεφθείτε μία από τις τρεις εμβληματικές περιοχές της Ημαθίας;

Συμπέρασμα - Προτάσεις

Βασικό συμπέρασμα τόσο του θεωρητικού, όσο και του εμπειρικού μέρους της παρούσας εργασίας είναι ότι ο αρχαιολογικός χώρος της Βεργίνας, το Βήμα του Αποστόλου Παύλου και η Παναγία Σουμελά, αποτελούν παράγοντα ανάπτυξης πολιτιστικού τουριστικού εκδρομισμού της πόλης της Βέροιας. Ταυτόχρονα, αποτελούν συντελεστή ενδογενούς ανάπτυξης, με ευκαιρίες επιχειρηματικής δραστηριότητας και απασχόλησης, δεδομένου ότι οι τουρίστες-εκδρομείς κάνουν χρήση των υπηρεσιών σίτισης και εστίασης της περιοχής. Εναπόκειται στους εκπροσώπους και στις αρχές της πόλης της Βέροιας και της Περιφερειακής Ενότητας Ημαθίας, να αξιοποιήσουν περαιτέρω τα εμβληματικά αυτά μνημεία της περιοχής.

Χρήσιμη είναι και η λήψη μέτρων για την προσέλκυση και άλλων κοινωνικών ομάδων εκδρομέων στην περιοχή, καθώς η έρευνα έδειξε ότι οι ερωτώμενοι επιθυμούν να επισκέπτεται και άλλους χώρους εκτός από αυτούς της μελέτης περίπτωσης κατά τη διάρκεια του ταξιδιού τους. Σε αυτό το πλαίσιο, θα πρέπει να δοθεί επιπλέον σημασία στα θέματα της διαχείρισης των φυσικών και πολιτιστικών πόρων και να αξιοποιηθεί το πλούσιο φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον της πόλης της Βέροιας. Επίσης, θα πρέπει να διαφημιστούν και να αξιοποιηθούν οι διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις που λαμβάνουν χώρα στην πόλη καθόλη τη διάρκεια του έτους (πχ. Ημαθιώτικα κ.ά.).

Τέλος, κατά την άποψή μας, σημαντική θεωρείται η δημιουργία και οργάνωση από το Δήμο Βέροιας ενός «Εργαστηρίου Συμμετοχικού Πολιτισμού», το οποίο θα πληροφορεί και θα γνωστοποιεί τα πολιτιστικά νέα και δρώμενα της πόλης. Αυτό θα ενισχύσει τη δομική συμμετοχή του συνόλου των πολιτιστικών φορέων και κοινοτήτων, για την ανάδειξη, όλων

των ιστορικών-πολιτιστικών-θρησκευτικών και φυσικών μνημείων της Βέροιας και της Περιφερειακής Ενότητας Ημαθίας.

Βιβλιογραφία - Αναφορές

Καραμέρης Αθ. (1998). Ορεινός Τουρισμός - Αγροτουρισμός και Περιφερειακή Ανάπτυξη. Πρακτικά Ημερίδας για την Τουριστική Ανάπτυξη στην Κεντρική Μακεδονία. Περιφερειακό Συμβούλιο Κεντρικής Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη.

Καλλιγιάς Ν. (2022). Η Βέροια στην κατοχή και τον εμφύλιο 1940-1940. Εκδ. Λέξις, Βέροια, σελ.284.

Βενετσανοπούλου Γ. Μάρω (2006). Η κρατική συμβολή στον Τουρισμό: Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού». Εκδ. Interbooks, Αθήνα, σελ 135-138.

Μητούλα Ρ. και Καλδής Π. (2018). City Branding και Βιώσιμη Ανάπτυξη. Η περίπτωση των Πολιτιστικών Διαδρομών. Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

ΕΣΥΕ (2021). <https://web-greece.gr/destinations/imathia-macedonia>.

Γερακάκη Αικ., Μπούσμπουρας Σπ., Μπαρδάκας Ευστ. (2010). Μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων Αιολικό Πάρκο Ισχύος 36 MW & Έργα διασύνδεσης. Δήμος Βέροιας, σελ. 16

Κολτσίδας Μ.Α. (2012). Η Ιστορία της Βέροιας και της περιοχής με παράλληλη τοπογραφία πόλης. εκδ. Αφοι Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη.

Καραγιάννης Στ., Έξαρχος Γ. (2006). Τουρισμός. Κέντρο Τεχνολογικής Έρευνας Κρήτης, Ηράκλειο.

Οικονόμου Αγ., Καραγιάννης Στ. (2022). Κυκλικός Τουρισμός και Αειφορίας, Broken Hill Publishers Ltd.

Μπριλάκης Κ. Γ. (1976). Ιστορία Νομών Ημαθίας. Σειρά εκδ. «Της κατά γεωγραφικά διαμερίσματα της χώρας μας», Θεσσαλονίκη.

Κοκκώσης Χ. και Τσάρτας Π. (2001). Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον. Εκδ. Κριτική, Αθήνα.

Λαγός Δ. (2005). Τουριστική Οικονομική. Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.

<https://el.martech.zone/survey-sample-size-calculator/>

www.veria.gr/ (Δήμος Βέροιας).